

INDEX

- 11 september
  - gevolgen van in New York, 21-2, 144
  - psychologische gevolgen van, 145-6
- aardbevingen
  - als destructieve kracht, 11, 77, 123
  - San Francisco (1906), 11-12, 322-6
- 'adaptieve cycli', 37
  - definitie en illustratie van, 258-60
  - fasen van kwetsbaarheid tijdens, 260
  - huidige wereldwijde groeifasen van, 281-6
  - in ecologie versus samenlevingen, 327-8
- adaptieve systemen, karakteristieken eigen aan, 332-3
- Adelman, Morris, 102
- Afghanistan, bevolkingsgroei in, 81
- afgravingen, toenemende milieuschade door, 166-7
- aids. *Zie* hiv/aids
- Al Qaida, 28, 145, 239, 290, 292, 313
  - veranderingen binnen, 297
- Aldrich, (Senator) Nelson, 326-7
- antiglobalisten, 226
- antrax, 145-6, 151
- antropoceen, tijdperk van het, 164-71
- aquaducten, Romeinse geschiedenis vastgelegd in, 266-7
- Aristoteles, 236
- armillairsfeer, Santucci's, 235-6
- Asian Development Bank, 174
- Aurelius, Marcus, 75, 272, 274, 278
- axiale periode, 338
- Baalbek, Libanon, 252, 254, 336-8, 340-2, 344
- Bangladesh, bevolkingsgroei in, 82
- banken
  - als netwerkknooppunten, 136, 139
  - systematische kwetsbaarheid van, 206-11, 310-11, 326, 328
  - Zie ook* Federal Reserve System
- Beckerman, Wilfred, 158
- belastingen, 227
  - Romeinse hervorming van, 278-9
- beschavingen (in het algemeen)
  - afnemende veerkracht van, 251
  - ontkenning van grote risico's door, 24, 239-45, 295
  - toenemende complexiteit in reactie op spanningen, 250-4
  - Zie ook* Romeinse Rijk
- beschavingen (moderne)
  - parallellen met de Romeinse oudheid, 295
  - potentiële ineenstorting van, 15-17, 23, 28-31
  - spanningen in, 13-15, 19, 23
- Bhagwati, Jagdish, 86
- bestuivers
  - als hoeksteensoort, 141, 198-9
  - bedreigingen voor, 155
- bestuurlijk beleid, 328
  - neiging tot verhoging van complexiteit en energiebehoefte, 33
  - vermoedelijke nutteleloosheid van, 31-3, 301-2, 308

bevolking (menselijke)

- als natuurkracht, 26, 164-71
- bevolkingsgroei gezien als potentieel voordeel, 88
- groei patronen van, 26, 79-82
- in de Romeinse oudheid, 77-8
- toenemende wanverhouding tussen rijke en arme landen, 82-5, 88-9
- Zie ook* demografie

bevolkingsspanningen, groeitempo en, 23, 76-7

Bienvil, Nicole, 173

biologische wapens, 292

boderosie. *Zie* grond, vernietiging en verwijdering van

bosbranden, als destructieve kracht, 127-8, 165, 181, 189

bossen, 160-3, 165-8, 256-8

- veranderingen in, 165, 168, 185, 193, 256-60, 262-3, 268, 272

vernietiging van, 94, 97, 127, 129-31, 148, 160-2, 167-9, 173, 179-80

branden, als destructieve kracht, 11-13, 29, 77

Zie ook bosbranden

Brazilië

aanhoudend verlies van bosareaal in, 161, 168

co₂-uistoot door, 161

corruptie en vervuiling in, 161

gebruik van ethanol in, 161

gevaarlijke inkomensongelijkheid in, 233

Bush, George W., 116

Campbell, Colin, 101, 106-7, 113, 120

catagenese

definitie van, 35

een historisch voorbeeld van, 326

kansen voortkomend uit, 44, 302, 334

voorbereidingen op, 317, 334, 339

chemische wapens, 292

Chili, groei en kapitalisme in, 213

China

bevolkingsgroei in, 82

co₂-uistoot door, 161, 165-6, 191

ernstige watertekorten in, 308-9

financiële verwevenheid met de

Verenigde Staten, 310-311

gevaarlijke inkomensongelijkheid in, 233

groei en kapitalisme in, 219

infectieziekten in, 142

kolenwinning in, 115, 165, 191

overheid, 163

sociale en economische spanningen in, 308-11

toenemende vraag naar energie in, 98-9, 296

voorschokken en, 269, 309-10

christelijk fundamentalisme, 315

Clausewitz, Carl von, 143

co₂. *Zie* koolstofdioxide

Colosseum, het (Rome)

bouw van, 51-2, 60-6

geschatte hoeveelheid benodigde energie voor bouw van, 64-71

onttaking van, 123-4

complexiteit

adaptieve, 37

als resultaat van reactie op spanningen, 250-4, 301

afnemende meeropbrengsten van, 250-1, 257

eigenschappen van, 36-7

kosten van instandhouding van, 250

maatstaf voor het meten van sociale, 71

netwerken en, 136-8

onbedoelde langetermijnkosten van, 253

potentiële gevaren van, 16-17, 33-4, 39, 43

toename van als gevolg van spanningen, 33

toenemende vraag naar energie als gevolg van, 16, 58, 250

- Zie ook* adaptieve systemen;
drempeleffecten;
emergente eigenschappen;
padafhankelijkheid
- complexiteit (bedrijfsmatige en
organisatorische), aanhoudende
groei van, 282-3
- complexiteit (overheidgestuurde),
toenemende behoefte aan, 282-3
- Congo, bevolkingsgroei in, 82
- conservatisme. *Zie* inertie
- consumentisme, 220-1, 225, 233, 240,
245, 340
Zie ook groei (economische);
kapitalisme
- convergentie van gelijktijdige
spanningen, 28-30
Zie ook gelijktijdige uitval
- convergentie van rijkdom, 214-18
- Copernicus, Nicolaas, 237, 241, 248
- corruptie
door bedrijven, 163, 168, 303
door de overheid, 76, 88, 133, 175,
215, 219, 296, 305
- creativiteit, 96
omstandigheden bevorderlijk voor,
17, 37, 256, 258, 326-8
omstandigheden ongunstig voor,
332
Zie ook vooruitziende blik
- Crichton, Michael, 184
- criminaliteit en inkomensongelijkheid,
92-3
- dammen, toenemende impact van, 169
- decentralisatie als
beschermingsstrategie, 34
- Delhi, 90-1, 94, 142
- Demandt, Alexander, 277
- Demeny, Paul, 82-3
- democratie
als antwoord op alle grote
wereldproblemen, 24, 246, 295,
299-300
het belang van nieuwe vormen van,
345
Zie ook kapitalisme;
inkomensongelijkheid
- demografie
belang van, 78-9
wanverhouding tussen rijke en
arme landen, 82
Zie ook bevolking (menselijke)
- demografisch momentum, 81
- depressie (economische), 211
- depressie (psychische), 226
- Diocletianus (keizer), pogingen tot
redden van Rome door, 76, 278-80,
283
- DNA, als potentieel wapen, 293
- Drake, Col. Edwin, 100
- drempeleffecten, 38-9, 124, 195, 303,
319
economische, 331
mogelijk op korte termijn optreden
van, 286-7
- droogte, 129, 131, 146, 148, 158, 162,
165, 176, 179, 181, 186, 189, 197,
258, 260, 311-12
- Dror, Yehezkel, 248
- dualisme, de mogelijk gevaarlijke
psychologie van, 315
- economie (als 'wetenschap')
gevaarlijke misvattingen binnen,
299-302
heruitvinding en hernieuwde
framing van, 331-2
- economische groei. *Zie* groei
(economisch)
- economische ineenstorting (mondiaal),
op het randje van, 206-7
- economische instabiliteit
mogelijke rol kapitalisme bij, 218-
25, 227-32
significante mate van, 206-9
terugkoppelingslussen en, 208-12
- economische spanningen, 23

- waarschijnlijke toename van, 217-19, 224-5, 227, 34
- ecosystemen, afnemende veerkracht van, 198-9, 257, 58
- eerste levensbehoeften, toenemend aantal mensen dat niet kunnen voorzien in, 213-14
- emergente eigenschappen, 36-7, 139, 322
- emigratie, spanningen veroorzaakt door, 83-7
- Emmott, Bill, 212-13
- energie
  - als voornaamste natuurlijke hulpbron, 23-4, 52, 73, 94, 98, 278
  - behoefte van samenlevingen aan, 16-17, 52-3, 94, 296
  - geaamde behoefte aan, 98-9, 120-1
  - inperken van de behoefte aan (*zie* energiebesparing)
  - platteland als bron van energie, 59
  - vormen van, 53-4
  - Zie ook* EROI (energie rendement op investering); thermodynamische systemen en effecten
- energiebesparing, 102, 119-20, 159, 282
- energie-intensiteit
  - definitie van, 119
  - succesvolle afname van, 119, 229
- energiespanningen, 23, 121
- energiesystemen, kwetsbaarheid van bij hubs, 142-3
  - Zie ook* thermodynamische systemen en effecten
- entropie, natuurlijke neiging tot toename van, 55-7
  - Zie ook* thermodynamische systemen en effecten
- epidemieën (ziektes). *Zie* ziektes (epidemische)
- epidemiologische pompen, 142
- EROI (energie rendement op investering)
  - definitie van, 69
  - huidige daling van, 73, 281-2, 285, 294, 296
  - onvermijdelijke daling na verloop van tijd van, 73
  - Romeinse voedselproductie en, 69-71
  - Zie ook* EROI's van; energie; gas (aardgas): EROI van; ethanol: EROI van; kolen: EROI van; LNG: EROI van; olie: EROI van; waterstof: EROI van
- Ethiopië, bevolkingsgroei in, 82
- Europa
  - energiebehoefte van, 312
  - gevaren voor, 82-3, 197
  - migranten in, 86-7
  - sociale en economische spanningen in, 312
  - voerschokken en, 304
- evenwicht
  - betwistbare condities voor bereiken van, 203-4
  - klimaat en, 192-3
  - thermodynamisch, 58, 74, 94
- evenwicht (economisch), betwistbare condities voor bereiken van, 207, 214
- evenwichten (meervoudige), 194-5
- extremisten, hoe om te gaan met, 330
- Federal Reserve System, oprichting van, 13, 326-7
- feedback. *Zie* terugkoppeling
- feilbaarheid (menselijke), acceptatie van en omgang met, 204
- Ferguson, Niall, 311
- Filippijnen, 92-3, 160, 162, 175
- Fischer, Stanley, 214
- framing (van sociale kwesties), 288-9, 314, 316, 330
- Frecker, Karen, 60, 64-71
- Friedman, Thomas, 285
- Frost, Robert, 39-40
- fundamentalisme (religieus), potentiële gevaren van, 262, 305, 315

- Gagosian, Robert, 197-8
- Galileo Galilei, 238
- gas (aardgas)
geraamde voorraden van, 114-15
vloeibaar. *Zie* LNG
- gassen (atmosferische broeikas), 182-9
probleem van vermindering van,
190-1
- geboortecijfers, 318
Zie ook vruchtbaarheidscijfers
- Gelb, Leslie, 203
- gelijktijdige uitval
definitie en illustratie van, 28-9
risico's op, 34, 152, 285-6, 317, 320-5
- geluk, ongerelateerd aan toename
rijkdom, 220-1, 225
- George, Henry, 42
- geothermische energie, 34, 283
- geweld (burgerlijk), 87, 92-4, 174-6,
200, 211, 307, 312, 336
factoren noodzakelijk voor, 286-8,
290-2, 316
Zie ook ontwrichting(en)
- Gheit, Fadel, 108
- gletsjers, terugtrekking van, 25, 178-81,
186, 196-7
- globalisering, 135, 213, 215-19, 227, 229,
232-3, 270
gevolgen van, 19, 26, 216-19
toegenomen verbondenheid als
gevolg van, 25-6
Zie ook kapitalisme; verbondenheid
- Goldstone, Jack, 147
- Golfstroom, klimaat en de, 196-7, 312
- Gorbatsjov, Michail, 126
- goud, als opgeslagen energie, 269, 273
goudstandaard, 325
'gracieuze falen', plannen voor, 328
- griep. *Zie* Spaanse griep; vogelgriep
- groei (bevolkings), potentiële voor- en
nadelen van, 88-9
- groei (economische)
behoefte van Rome aan, 271
gevaaren van een gebod op, 348
kapitalistische noodzaak voor, 220-
32, 297
kapitalistische verdediging van, 344-5
ongeziene kosten van
instandhouding van, 226-34
op de lange duur onmogelijke
instandhouding van, 285, 331,
344-5
plannen voor een wereld zonder,
331-2
spanningen voor de instandhouding
van, 120,
Zie ook consumentisme; kapitalisme
- groeigebod. *Zie* consumentisme; groei
(economische), kapitalistische
noodzaak voor
- grond, vernietiging en verwijdering
van, 128, 147-8, 155, 161-3, 173
- Grote Depressie (jaren dertig), 23, 37-8,
227, 240
- 'Grote Transportband van de
Atlantische Oceaan', 196-8
- Haïti
afbraak van milieu in, 173, 175, 200-
201, 335
ontwrichting van samenleving in,
133
- Hajar el Hibla (steen in steengroeve
Baalbek), 345-7
- Hall, Charles, 69
- Hayek, Friedrich, 203
- Hegel, G.W.F., 203
- Hezbollah, 254, 292, 337-8, 340
- Hitler, 38, 303
- hiv/aids, 26, 41, 138, 176, 239, 242
- Hobsbawn, Eric, 26
- Holdren, John, 192
- Holling, C.S. 'Buzz', 254-63, 275, 282,
285-6, 324, 327-9
- Homer-Dixon, Thomas, zijn dagen in
de olie-industrie, 95-8
- houtkap. *Zie* ontbossing
- Hubbert, M. King, 103-8
- Huber, Peter, 230

- ijssberen, 153-5, 157
- IMF (Internationaal Monetair Fonds),
208, 214
crisis versterkt door, 211
- India
bevolkingsgroei in, 82
CO₂-uitstoot door, 191
extreem weer in, 187
gevaarlijke mate van
inkomensongelijkheid in, 216,
233
groei en kapitalisme in, 219
kolonbeddingen in, 115
toenemende vraag naar energie in,
94, 98-9, 161, 296
- Indonesië
economische crisis in, 211-12
bosbranden in, 165
corruptie in, 161, 168
ontbossing in, 161, 165, 168
- industriële revolutie, 100, 286
- ineenstorting (sociale), 29-30
definitie van, 131-2
tijdsperiode van ineenstorting
eerdere beschavingen, 148-51
waarschijnlijkheid van, 261-2
Zie ook beschavingen (moderne);
economische ineenstorting;
(wereldwijd); gelijktijdige uitval;
geweld (burgerlijk); momenten
van onvoorspelbaarheid;
ontwrichting(en); potentiële
ineenstorting van; tektonische
spanningen
- inertie (sociale en cognitieve)
'adaptieve cycli' en, 262-3
conservatisme en, 238-48
toenemende complexiteit als gevolg
van, 238-9
Zie ook ontkenning; status-quo
- Inhofe, (senator) James, 183
- inkomensconvergentie tussen landen
onderling, 214-18
- inkomensongelijkheid
economische onverschilligheid voor,
210-13
gevaaren van, 23, 29, 92-4, 204-5,
207, 212-13, 232-4, 289-91
hedendaags China en, 308-9
huidige mate van, 213-18
milieuspanningen en, 158-64
mogelijke rol van kapitalisme bij het
verheven van, 218-25
ontkenning van het belang van, 290
uiteenlopende manieren voor het
meten van, 216
- internet
als schadelijk amusement, 225
drempeleffecten en, 39
rol van in de machtsverschuiving,
292-3
schaalvrije structuur van, 140-1
verbondenheid van de wereld en,
140, 144, 292
- IPCC (Intergovernmental Panel on
Climate Change), 188-90
- Irak, 14, 28, 73
bevolkingsgroei in, 81, 93
olie en, 103, 111
- Irakoorlog(en), 126, 145, 295-7, 335
- islam
rol van in Pakistan, 306-7
rol van in Saoedi-Arabië, 305
- islamitisch fundamentalisme, 305-7, 315
- Jarmis, Medira, 200
- Jarraud, Michel, 187
- Jaspers, Karl, 338
- Jekyll Island, 326
- Jones, A.H.M., 272
- Joyce, Terry, 198
- kapitalisme
heruitvinding en reframing van,
331-2
instabiliteit van, 203-5, 212-13
mogelijke rol in de economische
instabiliteit, 218-19

- mogelijke rol in de
   inkomensongelijkheid, 218-25
 onderliggende aannames omtrent,
   18-19, 203-5, 221-5, 324-5
 weerstand tegen veranderingen
   door, 158-9, 183-4, 204
   Zie ook consumentisme; globalisatie
 karakter, vertekeningen als gevolg van,
   42-4
 Kepler, Johannes, 237-8
 kernenergie, 73, 100, 114, 117-8
 kernwapens, 27-8, 118
   proliferatie en betoegeling van, 292-
   3, 307, 318-19
 Keynes, John Maynard, 227
 Kilimanjaro, terugtrekkende ijsvelden
   op de, 178-9, 201
 klimaatspanningen, 23, 181, 301
   argumenten bij de ontkenning van,
   183-5
   terugkoppelingseffecten en, 193-4
   Zie ook opwarming van de aarde
 Koestler, Arthur, 152, 238, 243, 247
 koolstofdioxide, 33, 282
   gevaaren veroorzaakt door verhoogde
   concentratie in de atmosfeer,
   192, 231
   gevolgen van ondergrondse
   branden, 165-6
   natuurlijke absorptie van, 167, 193,
   199
   ondergronds inspuiten van, 92, 96
   productie van, 57, 115, 154, 159, 165-
   6, 185, 231
   strategieën voor emissiebeheersing
   van, 183
   waarschijnlijke niveaus in 2050, 191
   waarschijnlijke hoofdoorzaak van
   de opwarming van de aarde, 160,
   182-3, 187-9
 kolen
   CO₂-uistoot door, 154, 159, 191
   continue ondergrondse branden
   door, 165-6
   EROI van, 69
   geraamde voorraden van, 115
   grootschalige beschikbaarheid van,
   114-15, 191
   milieukosten van, 115
 krach. *Zie* economische ineenstorting
   (mondiaal); geweld (burgerlijk);
   Grote Depressie; ineenstorting
   (sociaal); ontwrichting(en)
 Krugman, Paul, 203-6, 210
 Kuhn, Thomas, 241

 lampen, historische soorten van, 100
 Leeuw, Sander van der, 266, 268, 271
 Libanon, complexe geschiedenis van,
   336-8
 LNG (vloeibaar aardgas)
   EROI van, 115
   geschatte beschikbaarheid van, 115
 Lomborg, Bjørn, 155-7
 Long-Term Capital Management
   (fonds), 206
 Longwell, Harry, 108-9
 López, Teresa, 173
 Lovins, Amory, 33
 Lovins, Hunter, 33
 Luttwak, Edward, 75, 279

 macht (destructieve), toegenomen
   toegang tot, 25-8
 macht (persoonlijke/sociale),
   afhankelijkheid van waarden ten
   aanzien van, 339-40
 machtsongelijkheid (politieke en
   economische), gevaren van, 183-4,
   204-5
 'machtsverschuiving', gevaren als
   gevolg van, 291-4, 316
 Manilla, 92
 markten (mondiaal), instabiliteit van.
   Zie economische instabiliteit
 Marwan, Yusuf, 85
 massavernietigingswapens. *Zie*
   biologische wapens; chemische
   wapens; kernwapens
 materialisme, gevaren van, 299-300

- Zie ook* kapitalisme; groei (economische)
- matigheid, de wijsheid van, 204
- Zie ook* evenwicht
- Marx, Karl, 213
- Mayabeschaving, 148
- megasteden, 88-94, 127, 142, 174, 284, 287
- mens, de
- afval afkomstig van, 57
  - extreme impact op de aarde door, 26, 138, 167, 185, 199
  - feilbaarheid van, 204
  - sociale vergelijkingen als cruciale prikkel voor, 220-1
- Zie ook* antropoceen; bevolking (menselijke); demografie
- migratie, 82-9, 308-9, 311-12
- Milanovic, Branko, 216, 289-90
- milieuproblemen
- categorieën van, 157-8, 164
  - export van, 159-60
- milieuspanningen, 23, 153-5, 172-6
- algemene toename van, 231
  - argumenten bij het ontkennen van, 155-6, 172
  - inkomensongelijkheid en, 157-64
  - klimaatverandering en, 199
- mist, op hoge snelheid rijdend door (metafoor), 18-19, 30, 45, 239, 314, 348
- 'momenten van onvoorspelbaarheid', 316-17, 330-1, 334
- definitie van, 313-14
  - kans op fundamentalisme volgend op, 316
- Moore, Stephen, 102
- Morgan, J.P., 326-7
- multipliers
- convergentie van, 28-31
  - definitie en illustratie van, 25-6, 135-6
- Zie ook* terugkoppelingslussen; synergie
- Musharraf, Pervez, 307
- Myers, David, 220
- Nederland
- escalerende complexiteit in, 283
  - escalerende energiebehoefte van, 283-4
- negatieve synergie
- definitie van, 128-9
  - gevaren van, 190
  - illustratie van, 129-32, 139, 162-4
  - risico op ineenstorting en, 200
- Nero, (keizer), 50
- netwerken
- definities van, 135-6, 140-2
  - kwetsbaarheid van bij hubs, 140-4
- Newton, Isaac, 238
- niet-lineair gedrag
- klimaat en, 194-5
  - economieën en, 207
- Zie ook* drempeleffecten
- Nigeria, bevolkingsgroei in, 81-2
- Oeganda, bevolkingsgroei in, 82
- olie
- afhankelijkheid van, 120
  - energetische waarde van, 101
  - EROI van, 104, 109, 112-13
  - geschatte voorraden van, 99, 102-14, 304-6
  - huidige belang voor samenlevingen, 101
  - piek in de winning van, 103-11, 127
  - prijs van, 103
- ongelijkheid. *Zie* inkomensongelijkheid
- onbekende onbekenden, het belang van de erkenning van het bestaan van, 320
- ondergrondse branden
- als bron van CO₂, 165-6
  - bij oliewinning, 112
- ontbossing, 155, 165, 173-4
- door de Maya's, 148
  - door de Romeinen, 268, 272
  - in arme landen, 161
  - in China, 309

- in Haiti, 173, 200, 335
- in Indonesië, 165, 169
- in Pakistan, 306
- ontkenning, 30-2
  - 'adaptieve cycli' en, 264
  - enkele oorzaken van, 242-8
  - gevaren van, 43-5, 131, 239-45
  - mogelijkheden voor, 239-45
  - kapitalisme als bron van, 324-5
  - krachten met versterkende invloed op, 245-9, 300-301
  - onzichtbaarheid en, 160, 240, 249
  - rol van bij het in stand houden van verslaving, 226
  - stadia van, 157
  - Zie ook* tektonische spanningen, argumenten bij de ontkenning van
- ontwrichting(en)
  - belang van het anticiperen op, 298, 329
  - definitie van, 131-2
  - effectieve reacties op, 34-5, 43-5 (*zie ook* veerkracht)
  - gevaren die verband houden met, 37-8, 147-8
  - geweld en wetteloosheid tijdens, 174-6
  - illustratie van, 133, 313
  - noodzakelijke stappen vooraf met betrekking tot, 317
  - uiteenlopende ingrijpendheid van, 37
  - vermijden van fundamentalisme na, 316
  - waarschuwingssignalen voor, 126-7, 284-7 (*zie ook* voorschokken)
- oorlog, 176, 295, 311
  - en migratie, 85
  - en olie, 29, 98, 240-1, 296
  - guerrillaoorlog, 174, 287
  - Golfoorlog van 1991, 103
  - in Afghanistan, 145
  - in het oude Rome, 50, 75, 77-8, 278
  - in Indonesië, 13
  - in Irak, 103, 126, 145, 296-7
  - in Libanon, 337
  - kernoorlog, 300
  - Koude Oorlog, 295
  - 'tegen het terrorisme', 297
  - toenemende waarschijnlijkheid van bij streven naar macht over energie, 296
  - tussen de Mayarijken, 148
  - tussen Iran en Irak, 103
  - wereldoorlogen, 23, 133
  - Yom Kippur, 102
  - Zie ook* ontwrichtingen
- open systemen, 57, 65
- openbronmodellen, voordelen en beperkingen van, 333-4
- opwarming van de aarde, 33, 195, 243, 298, 301-2
  - bewijzen voor, 178-89
  - gevolgen van, 178-81, 189-90, 196-7, 199
  - Zie ook* koolstofdioxide; methaan
- orde (uit chaos), behoefte van samenlevingen aan, 53
- orkanen. *Zie* stormen, als destructieve kracht
- overbelasting. *Zie* ineenstorting (sociale)
- overdaad, gevaren van. *Zie* matigheid
- overstromingen, als destructieve kracht, 77, 181
- overtolligheid, het belang van, 143, 320-4
- oxidatie, menselijke invloed op het wereldwijde tempo van, 165
- padafhankelijkheid, 40-1, 331
  - Zie ook* drempel-effecten
- Pakistan
  - bevolkingsgroei in, 81-2
  - gevaarlijke inkomensongelijkheid in, 233
  - ontbossing in, 306

- psychologie van strijdersklasse in, 306-7
- sociale en economische spanningen in, 306
- voorschokken en, 304
- waterschaarste in, 306
- 'panarchie'-theorie, 255-62
- belang van, 263
- Zie ook* 'adaptieve cycli'
- paniek, twee voorwaarden noodzakelijk voor, 209
- peakoil. *Zie* olie, piek in winning van
- permafrost, afsmelten van, 179-80, 193, 196
- pest. *Zie* ziektes (epidemische)
- Plato, 236
- pokken, 293
- Pont du Gard (Romeins), 265-6
- Popper, Karl, 203
- Pritchett, Lant, 214-15
- problemen, menselijke reacties op. *Zie* ontkenning; bestuurlijk beleid
- productiviteit, 221-2
- psychologie
- gevaarlijke misvattingen op het gebied van, 299-301
- wezenlijk menselijke, 15
- Zie ook* inertie (sociale en cognitieve)
- Ptolemaeus (Claudius Ptolemaeus), 236-8
- rampen, voorbereiding op, 31
- Zie ook* beschavingen (moderne); potentiële ineenstorting van; gelijktijdige uitval; tektonische spanningen
- regenval, afhankelijk van bossen voor, 168
- Resilience Alliance, 255, 324, 327
- revoluties, 125-6, 147
- rijkdom, 158-9, 214, 263
- heilzame inperking van, 34
- toename en concentratie van, 26, 88, 144, 159, 172, 221-2, 227, 271, 280
- Zie ook* geluk, ongerelateerd aan toename rijkdom; inkomensongelijkheid
- Rio de Janeiro, 92
- Roberts, David, 336
- Romeins beheer van gebiedsdelen, 269-77
- Romeinse architectuur, als uitdrukking van macht, 51, 294-5
- Romeinse beschaving
- parallelle met moderne beschavingen, 295
- ineenstorting van, 13-17, 59, 75-8, 148-9, 276-81
- toenemende energiebehoefte van, 60-1
- Roosevelt, Franklin D., 37
- Rwanda, 175-6
- samenlevingen, meten van complexiteit van, 71
- Zie ook* beschavingen (moderne)
- Samuelson, Robert, 206
- San Francisco. *Zie* aardbevingen
- Santucci, Antonio, 236-9
- Saoedi-Arabië
- bevolkingsgroei in, 81
- gegevens omtrent oliereserves, III
- sociale en economische spanningen in, 304-5
- voorschokken en, 304-5
- SARS, 13, 26, 138, 142, 152
- schuld, afnemende veerkracht als gevolg van, 311
- Schumpeter, Joseph, 328
- Simmons, Matthew, 114
- sloppenwijken, de groei van, 90-4
- sluitsteensoorten, 141, 199
- Smil, Vaclav, 296
- snelheid (langs de verbindingen tussen knooppunten)
- toenemende mate van, 25-6, 151-2

- vermogen tot het versterken van spanningen, 135-8
- Soeharto, (president van Indonesië), 211-12
- Solidarność (Poolse vakbond), 126
- Somalïë, ontwrichting van samenleving in, 133
- Soros, George, 203-7, 210, 213, 218
- Spaanse griep, 293
- spanning
- 'concatenerende', 253
  - 'triggering' van plotselinge, grootschalige veranderingen, 125, 146-7
  - Zie ook* bevolkingsspanning; energiespanning; klimaatspanning; milieuspanning; tektonische spanning
- Spurr, M.S., 70
- status-quo
- behoud van, 32, 281, 328
  - belang van het loslaten van, 285, 327-8
- steden
- als kwetsbare bevolkingshubs, 142
  - groei van, 23, 88-94, 284
  - Zie ook* megasteden
- Stiglitz, Joseph, 211-12
- stikstof
- cycli op aarde van, 166
  - kunstmatige bronnen van, 166
- stormen, als destructieve kracht, 181-2, 187, 189, 200, 201
- stroom (elektrische). *Zie* kernenergie; stroomstoring; waterstof; windenergie; zonne-energie
- stroomstoring
- grote stroomstoring van 2003, 21
  - onverwachte consequenties van, 22
  - vroege waarschuwingen voor, 32-3
  - Zie ook* stroom, elektrische
- Sullivan, James, 42
- synchronuival. *Zie* gelijktijdige uitval
- synergie. *Zie* negatieve synergie
- Tacitus, 94
- Tainter, Joseph, 249-55, 257, 271, 273, 279, 281, 303, 336, 342
- teerzanden, 73, 101
- problemen bij winning van olie uit, 112-13
- tektonische spanningen, 23, 76, 98, 121, 124, 155, 173, 181, 200, 207, 219, 227, 239, 249, 256, 263-4, 284, 288, 303-4, 311, 317-19, 329
- argumenten bij de ontkenning van, 24, 30, 102, 239-42
  - niet naar waarde geschatte belang van, 264
  - toenemende energiebehoefte en, 98, 120-1
  - vermindering van, 317-18
  - Zie ook* beschavingen (moderne)
- Tempel van Bacchus, Baalbek, 252, 254, 336, 342
- terrorisme
- georganiseerde misdaad en, 292
  - islamitisch, 295
  - problemen bij het weerstand bieden tegen, 296-7
- terugkoppelingslussen, definitie en illustratie van, 192-3
- Zie ook* multipliers; negatieve synergie
- Thailand, economische crisis in, 206
- thermodynamische systemen en effecten, 269, 344
- orde en energie binnen, 57-9, 250, 263-4
  - uitleg van, 55-6
- Thomas, Chris, 199
- toekomst, de (gevaarlijk en onvoorspelbaar)
- benaderingswijzen, 286, 300, 328-34, 338-40, 344-8
  - Zie ook* catagenese
- Trajanus, (keizer), 75
- 'Transportband van de Oceaan'. *Zie* 'Grote Transportband van de Oceaan'

- Tricastin, 276-8
- uitsterven van soorten, toenemende snelheid van, 167
- uitwaaieringseffecten, 26, 34, 132, 138, 142-3, 151-2, 209, 261, 284, 286, 307, 317
- uranium (hoogverrijkt), 27-8, 292, 307, 319
- URR (uiteindelijk recupereerbare rijkdommen), 105-8
- veengrond (Siberië), het mogelijk vrijkomen van methaan uit, 193
- veerkracht (van systemen)
- ‘adaptieve cycli’ en, 258-61, 284
- afname van, 251, 286, 301, 311
- belang en noodzaak van toename van, 34, 147-8, 317-25, 348
- eigenschappen gerelateerd aan, 286, 332-3
- menselijke waarden en, 339-40, 344-5
- noodzaak van evenwicht met overcomplexiteit, 328
- noodzaak van het waar mogelijk in stand houden van, 34, 317, 320-1, 324
- Zie ook* verbondenheid
- verandering, toenemende mate van, 25-6, 136
- verbondenheid
- ‘adaptieve cycli’ en, 256-61
- bepalen van de juiste hoeveelheid van, 323
- financiële crises en, 325-6
- goede en slechte kanten van, 135-40, 209-11, 228
- toenemende mate van, 151
- Zie ook* uitwaaieringseffecten
- Verenigde Staten
- consumptie in, 159, 231
- energiebehoefte van, 73, 102, 109, 296
- financiële verwevenheid met China, 310-II
- militaire dominantie, 297-8
- potentiële zwakheid van, 294
- reactie op aanslagen 11 september in, 144-6
- superieure kracht van, 3, 264
- vermogendichtheid, 117
- verspreiding, voordelen van, 144
- verstedelijking
- als maatstaf van sociale complexiteit, 71, 79
- bevolkingsgroei en, 80
- geweld gerelateerd aan, 93
- voedselbehoefte van, 72
- Zie ook* megasteden; steden versterkers. *Zie* multipliers
- verzekeringsmaatschappijen, 30, 208, 325, 329
- voorbereiding op ontwrictingen door, 190
- Vespasianus, (keizer), 50
- vindrijkheid, 230, 308
- betekenis van, 24, 88
- geïllustreerd aan de hand van Romeinse architectuur, 47
- vis, mate van consumptie van, 169-71
- visgronden, uitputting van, 38-9, 80, 88, 147-8, 160, 169-7
- Vitousek, Peter, 167
- voedselvoorziening, kwetsbaarheid van bij hubs, 141
- vogelgriep, 19, 26, 138
- voorschokken
- gebeurtenissen die gerekend kunnen worden tot, 101, 152, 181, 200, 286, 303, 335-6
- potentiële ingrijpendheid van, 126, 239, 286, 303, 320
- Zie ook* ineenstortingen
- voorspellingen
- menselijke reactie op niet uitkomen van, 238-9
- problemen bij de trefzekerheid van, 39-43, 320, 329-30

- van aardbevingen, 126
 van olievoorraden, 104-7, 111
Zie ook mist
 vooruitziende blik, 247
   definitie van, 43-4
   illustratie van, 96
   onze behoefte aan, 302, 317-20, 348
   tijdens het werk, 126
 voussoirboog, 48, 266
 Vries, Bert de, 268, 271
 vrijwilligheid, cultuur van als mogelijke
   hulpbron, 333
 vruchtbaarheidscijfers, 304, 318
 vulkanische uitbarstingen, als
   destructieve kracht, 123
- waarden, 330-2, 334, 339-40, 343-5
 Wade, Robert, 233
 warmte, als vorm van energie, 54
 water, 57-8, 80, 88-92, 98, 100, 111-12,
   158-9, 161-3, 179-80, 189
   menselijke consumptie van, 168-9
   schaarste van, 155, 158, 169
   toenemende behoefte aan, 80, 164,
   169, 181, 214, 233, 287, 308
   vervuiling van, 90-1, 142, 158-9,
   164, 175, 200, 214
 waterstof, 113-14, 116, 118
 Web, (het World Wide). *Zie internet*
 Wereldbank, 208, 211-17
 wetteloosheid. *Zie corruptie; geweld*
   (burgerlijk); ontwrichting(en),
   geweld en wetteloosheid tijdens
- Whitehouse, David, 76
 Wilson, Edward O., 198-9, 311
 windenergie, 34, 114, 117, 119
 Winner, Langdon, 143
 wiskundige en computermodellen van
   de systemen van de aarde, 187-92,
   197, 255
 World Commission on the Social
   Dimension of Globalization, 233
 World Trade Center, aanslagen op. *Zie*
   11 september
 Wrigley, E.A., 72
- Yeats, W.B., 38, 316
- ziektes (epidemische), als destructieve
   kracht, 77-8, 274, 280
 zonne-energie, 52, 57, 59, 71, 73, 100-
   101, 116-17, 119, 193, 271, 283, 321
   zonne-energie ontzegd aan planten,
   167
 zonne-energie (voor het opwekken van
   elektriciteit), 34, 114, 116-17
 zwaveldioxide, productie van, 166
 zuurstofarmoede, in meren en
   oceanen, 166